

Oснаži mlade, otkrivaj priče – EYES

Istraživanje mladih: otkrij svoje nasleđe

Kreirali

Co-funded by
the European Union

Projekt broj 2024-2-DE04-KA220-YOU-000293002

SADRŽAJ

1

UVOD: ZAŠTO ISTRAŽIVATI SVOJE NASLEĐE

2

KAKO POSTATI ISTRAŽIVAČ/ICA KULTURNOG NASLEĐA

- Šta je istraživač/Ica kulturnog nasleđa?
- Istraživanje počinje sa dobrim pitanjem: Koja su moja interesovanja?

3

ISTRAŽIVANJE

- Intervjui i pregledi usmene istorije
- Arhivska istraživanja
- Terenske posete

4

FORMATI REPORTAŽE I ŠABLONI

- Formatu reportaže
- Spremni - za korišćenje - šabloni

5

IZVEŠTAJI O ISTRAŽIVANJU NASLEĐA MLADIH

- Istraživanje mladih o nasleđu u Belgiji (ELAN)
- Istraživanje mladih o nasleđu u Poljskoj (FSLD)
- Istraživanje mladih o nasleđu u Mađarskoj (Youth Bridges)
- Istraživanje mladih o nasleđu u Srbiji (EDIT)
- Istraživanje mladih o nasleđu u Nemačkoj (EUD)

6

ZAKLJUČAK

1. Zašto istraživati svoje nasleđe

Možda se pitaš zašto bi uopšte mario/la za kulturno nasleđe? Zašto bi mi to bilo važno? Zamisli da otvoriš svoj nalog na društvenim mrežama i da je sve prazno, nema poruka, nema fotografija, nema objava, lajkova, ničega. Ostale su samo osnovne funkcije. Verovatno bi te uhvatila panika, zar ne?

Ali zašto tačno? Zašto nam je toliko važno da objavljujemo fotografije sa prijateljima, sa žurki, sa odmora, sa koncerata? Zašto želimo da pokažemo koje poznate ličnosti pratimo, kakvu muziku slušamo, koje igre igramo? Zašto nam je bitno da se vidi kako izgledamo sa novim patikama ili frizuram?

Važno je zato što su sve to izrazi tvoje ličnosti, primeri onoga što voliš, što ti je bitno, što želiš. To su znakovi tvoje pripadnosti i tvojih odnosa sa drugima. Pokazuju da nisi sam, već deo zajednice. Oni pričaju tvoju priču, o tome ko si ti. Tvoj nalog na društvenim mrežama pomaže ti da se setiš svojih priča, da se prisetiš prošlih trenutaka, i da oživiš lepe (i manje lepe) uspomene. Ali on istovremeno priča tvoju priču i drugima da bi te lakše razumeli i povezali se s tobom.

Kulturno nasleđe je kao profil našeg društva na društvenim mrežama: prikazuje zajedničku ličnost, ono što je važno za našu zajednicu, šta smatramo lepim ili ružnim, ispravnim ili pogrešnim. Ono pokazuje sve što nas povezuje -naše priče i istoriju, jezik, muziku, praznike i tradicije. Često ih uzimamo zdravo za gotovo, pa čak i ne primećujemo, ali upravo nam oni daju odgovore na duboko lična pitanja: Odakle potičem? Šta me čini onim što jesam? Zašto radim stvari baš na taj način? Kulturno nasleđe nam daje orijentaciju u svetu koji ponekad može delovati zbunjujuće.

Zašto je nasleđe važno

Nasleđe može u nama probuditi čitav niz emocija, i pozitivnih i negativnih. Zato je korisno imati „alatku“ za istraživanje i razgovor o tako važnoj, a ponekad i izazovnoj temi.

Nasleđe može biti važno ljudima iz mnogo razloga, na primer:

- Zato što je lepo.
- Zato što nas podseća na dom.
- Zato što je deo onoga što jesmo.
- Zato što osećamo prisustvo predaka, sopstvenu istoriju.
- Zato što je to mesto gde šetamo svog psa.
- Zato što je to naš rodni grad koji nas podseća na porodicu.
- Zato što nas ponekad čini nelagodnim, i tada želimo da ga bolje razumemo

Nasleđe nam pomaže da se osećamo povezano sa zajednicom, mestom ili zajedničkom prošlašću. Ono odražava različite poglede kroz kulture i generacije, i ključno je za lokalni identitet i posebnost. Zahvaljujući tome, nasleđe nam može pružiti osećaj pripadnosti, inspirisati našu kreativnost i doprineti našem blagostanju. Svi ti elementi nasleđa oblikuju ono što jesmo kao pojedinci. Daju nam stabilnost i sigurnost, jer nam pružaju osećaj da pripadamo zajednici u kojoj se osećamo prijatno.

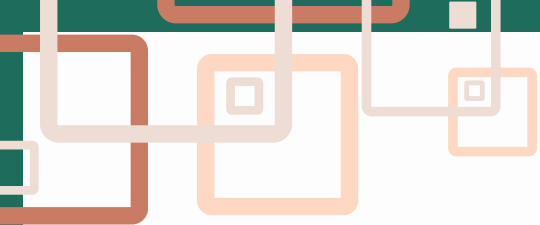
Nasleđe nas navodi da postavljamo pitanja

Naše nasleđe može biti i izazovno. Razumevanje prošlosti može, i treba, da nas navede da preispitamo sadašnjost. Iako nas nasleđe može činiti da se osećamo prihvaćeno, ponekad nas može naterati da se osećamo isključeno. Pojedinci i zajednice ne vide uvek da su njihov identitet i njihove priče priznati i predstavljeni. Postoje delovi nasleđa koji ne bi trebalo da se slave, ali čak i ti aspekti zaslužuju da budu zapamćeni i shvaćeni.

Razgovor o nasleđu može osvetliti delove naše prošlosti koji su bili skriveni ili utišani. Ponekad to može izazvati neprijatnost - osećaj gubitka, besa ili stida.

Ipak, važno je da te stvari razumemo, jer nam to pomaže da oblikujemo društvo u kojem živimo danas i u budućnosti.

Kako koristiti ovaj vodič

Ako si stigao/la do ovog pasusa, verovatno te zanima da učestvuješ u našem projektu Istraživanja kulturnog nasleđa, ili možda želiš da napraviš sopstveni projekat na tu temu. Ako je tako, ovaj dokument će ti pomoći da pronađeš temu, sprovedeš istraživanje i zabeležiš rezultate.

Na kraju, naučićeš i kako da svoje rezultate istraživanja i temu o kulturnom nasleđu pretvoriš u vodič zasnovan na aplikaciji. Drugim rečima, nakon što završiš istraživanje, saznaćeš kako da pripremiš materijal potreban za izradu mobilne aplikacije koja će tebe - i svakog drugog zainteresovanog - voditi kroz tvoju zajednicu ili region, otkrivajući spomenike, tradicije ili ličnosti koje su tipične za tvoje područje i koje želiš da поделиš s drugima jer imaju posebno značenje za tebe.

Ali, pre nego što dođemo do toga, počnimo od početka, od istraživanja kulturnog nasleđa.

U ovom vodiču objasnićemo ti kako možeš da otkriješ svoje kulturno nasleđe (otkrivamo unapred: veoma je lako!) i koje korake možeš da preduzmeš da bi istražio/la temu iz kulturne istorije koju si izabrao/la. To se najčešće radi tako što razgovaraš s ljudima i postavljaš pitanja, posećuješ biblioteke i arhive kako bi pronašao/la stare dokumente, i obilaziš mesta koja su povezana s nečim što ti je važno.

U trećem delu ovog vodiča pronaći ćeš i spremne resurse koji će ti pomoći da zabeležiš i organizuješ rezultate svog istraživanja, uključujući uputstva korak po korak i šablone za rad.

Na kraju svake celine potraži setove s alatima (toolboxes), u njima ćeš videti koji su ti resursi potrebni (šabloni/uputstva) i kada da ih koristiš. Nije obavezno da ih koristiš, ali će ti mnogo olakšati posao!

2. Kako postati istraživač/ica kulturnog nasleđa

2.1. Šta je istraživač/ica kulturnog nasleđa?

Dakle, šta je uopšte tvoje kulturno nasleđe?

Odgovor na to pitanje najviše zavisi od tebe! Tvoje nasleđe mogu biti mesta na koja voliš da ideš - stara crkva u centru grada, ogromno drvo u parku na koje su se penjali i tvoji roditelji. Mogu biti kulturni događaji i proslave na kojima učestvuješ - gradski festival koji se održava svakog leta. Mogu biti i aktivnosti tipične za tvoju zajednicu, poput proslave karnevala na kraju zime. Nasleđe može biti i zanat po kome je tvoj kraj poznat, na primer, posebna vrsta grnčarije ili ručnog rada.

Ali šta to sve znači za tebe kao mladog istraživača nasleđa?

To znači da nisi samo posmatrač, učenik ili učesnik, već istraživač.

Postavljaš pitanja: Odakle potiče kulturno nasleđe? Kako se razvijalo kroz vreme? Ko su ljudi koji ga čuvaju i prenose? Šta to nasleđe znači ljudima u tvojoj zajednici? Kakav uticaj ima na njih lično i na zajednicu u celini? Koje tragove nasleđe ostavlja na ljudima, zgradama i pejzažu? Ti tražiš priču koja stoji iza nasleđa i pričaš je sopstvenim rečima svetu.

Zato:

- Posmatraj svoju okolinu novim očima. Otkrij skrivenu istoriju iza ulica, zgrada, običaja ili razgovora pored kojih si svakodnevno prolazio/la.

- Postavljaj važna pitanja. Razgovaraj sa starijima, komšijama i stručnjacima. Saznaj šta znaju i šta pamte.

- Poseti mesta koja povezuju prošlost i sadašnjost. Obrati pažnju na arhitekturu, spomenike, groblja, murale, domove kulture, biblioteke i mesta okupljanja.

- Zaviri u arhive. Pronađi zaboravljena dokumenta, fotografije ili novinske članke koji osvetljavaju ko si ti i gde živiš.

- Zabeleži sve što pronađeš i osetiš. Koristi beleške, crteže, audio snimke, fotografije i video zapise.

- Ispričaj priču svojim glasom. Organizuj svoj rad u izveštaj koji pokazuje šta si naučio/la i zašto je to važno.

Istraživanje lokalnog nasleđa je poput detektivskog posla u prošlosti – tražiš tragove da bi razumeo šta se dogodilo, šta je to značilo i kako je oblikovalo identitet mesta i tradicija oko tebe. U ovom poglavlju naučićeš o tri ključne metode koje ti u tome mogu pomoći: intervjui usmene istorije, arhivsko istraživanje i terenske posete. Svaka od njih ima svoj fokus i svoje prednosti. Kada se kombinuju, pomažu ti da stekneš dublje i promišljenije razumevanje lokalnog nasleđa

**Intervjui
usmene
istorije**

Intervjui usmene istorije omogućavaju ti da čuješ priče direktno od ljudi koji su živeli u određenom istorijskom događaju ili periodu. Tako možeš saznati šta pamte, kako doživljavaju određeno mesto i šta im znače tradicije. To su lične priče koje često nisu zapisane nigde drugde i mogu ponuditi alternativne perspektive. Važno je, međutim, zapamtiti da ljudi dele sećanja, a ne precizne činjenice. Sećanja su subjektivna, oblikovana verovanjima i emocijama, i mogu se menjati tokom vremena.

**Arhivsko
istraživanje**

Arhivsko istraživanje ti omogućava da uroniš u stare dokumente poput novina, mapa, fotografija i knjiga kako bi saznao zabeleženu istoriju i razvoj određenog mesta ili tradicije. Ovi izvori se često smatraju „zvaničnim“, ali i oni odražavaju izbore – šta je zapisano, ko je to zapisao i iz kog razloga. Pomažu ti da razumeš kako su mesta i priče prikazivani u prošlosti i šta se smatralo vrednim čuvanja.

**Terenske
posete**

Terenske posete omogućavaju ti da lično istražiš određeno mesto – kako danas izgleda, kako se koristi i šta je ostalo iz prošlosti. One ti daju direktan, vizuelni doživljaj prostora i okruženja, i mogu otkriti detalje koji se ne vide u intervjuima ili dokumentima, poput stilova gradnje, neformalnih znakova korišćenja ili skrivenih obeležja.

Svaka metoda ima svoje prednosti, ali zajedno nam pomažu da posmatramo prošlost iz različitih uglova. Kombinovanjem ličnih sećanja, istorijskih zapisa i onoga što možemo videti danas, ne dobijamo jednu „potpunu“ priču, već raznovrsniji i bogatiji uvid u složenost prošlosti i načine na koje ona i dalje oblikuje lokalni život.

Komplementarne uloge tri istraživačke metode

Metoda	Ima ulogu u postupku istraživanja	Vezuje druge metode
Intervjui	Dopunjavaju istorijske izvore ličnim perspektivama	Pružaju individualniju, a možda i alternativnu perspektivu na izvore iz arhiva i na lokacije terenskih poseta.
Arhivsko istraživanje	Pružaju istorijski kontekst	Služi za pripremu intervjuja i terenskih poseta.
Terenske posete	Potvrđuju zapažanja i vizualizovani prostori i prakse	Rezultati iz arhiva i intervjuja postaju prostorno opipljivi

U tom smislu, rad na sopstvenom projektu lokalne istorije nije samo otkrivanje prošlosti, već stvaranje sopstvenog razumevanja te prošlosti kroz korišćenje različitih metoda.

2.2. Istraživanje počinje dobrim pitanjem: Šta me zapravo zanima?

Ali kako uopšte započeti sopstveni istraživački projekat?

Na šta treba da obratimo pažnju kada proučavamo kulturno nasleđe?

I kako da pronađemo temu? Hajde da počnemo!

RAZMOTRI SVOJA INTERESOVANJA/ POČNI OD ONOGA ŠTO VOLIŠ

Ovo je tvoj projekat i zato bi trebalo da se fokusiraš na nešto što te zaista zanima! Mogućnosti su veoma široke – veze sa lokalnim nasleđem možeš pronaći u najrazličitijim oblastima. Ako te tema lično privlači, mnogo je lakše duboko uroniti u istraživanje.

Možeš pokušati da odgovoriš na ova pitanja:

- Koji su tvoji hobiji? Da li postoji nešto zanimljivo u školi ili u klubu gde treniraš?
- Koja su tvoja interesovanja?
- Koje oblasti voliš da istražuješ?
- Šta često guglaš ili o čemu najčešće pričaš sa prijateljima?
- Da li voliš muziku, sport, umetnost i ručni rad?

RAZMISLI O SEBI

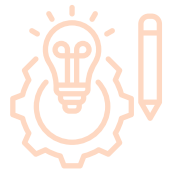

GLEDAJ OKO
SEBE

- Ko ti je blizak?
- Razmisli o svojoj porodici, svom nasleđu.
- Šta znaš o lokalnom nasleđu vaše porodice? Da li si radoznao/la da saznate više?
- Možda da razmisliš o nekoj drugoj osobi sa zanimljivim pričama?
- Razmisli o svojoj školi, lokalnim pitanjima u vašoj zajednici, igrama i slobodnom vremenu, lokalnoj hrani i piću, odeći, kućama i stanovanju.
- Koje vrste tradicija se praktikuju u tvom selu?
- Da li te zanima kako su se one menjale kroz vreme?
- Da li je tvoj kraj poznat po nečemu (industrije, profesije, hrana, zanati itd.)?
- Postoje li zanimljivi spomenici ili istorijske zgrade?
- Postoji li istorijski period ili događaj koji ti je zanimljiv?
- Šta znaš o tom periodu ili događaju u tvojoj lokalnoj zajednici? Da li te zanima kako su ga ljudi tada doživljavali?
- Da li si radoznao/la kako su ga ljudi doživljavali različito? Ili bi bilo zanimljivo saznati više o iskustvima neke specifične grupe (žene, radnici, ljudi sa migracionom pozadinom, LGBT+ osobe itd.)?

- Da li je moguće pronaći istraživački materijal o tvojoj temi?
- Postoje li ljudi koji su živi i voljni da razgovaraju s tobom o tome?
- Možeš li pristupiti mestima koja su relevantna za temu?
- Imaš li potrebne resurse? Trebalo bi da razmotriš:
- Koliko vremena imaš za svoj projekat?
- Da li radiš sam/a ili u grupi?
- Postoje li drugi ljudi koji te podržavaju, kao što su članovi porodice ili nastavnici?

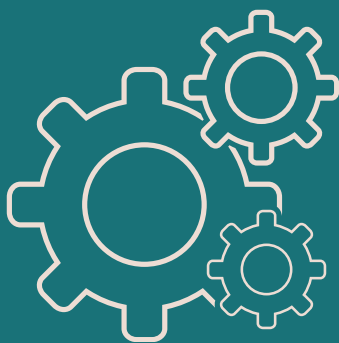
IZVODLJIVOST

Ako sebi postavljaš ova pitanja i pomisliš: „Čekaj, voleo/la bih da saznam više o ovome!“, to je pravi početak. Možeš početi da razmišljaš o tome kako da prikupiš sve potrebne informacije da istražiš priču koja stoji iza onoga što te zanima – tvoje lokalno kulturno nasleđe. Na narednim stranicama biće predstavljene tri istraživačke metode koje će ti pomoći da odgovoriš na sva svoja pitanja.

Savet

Ponekad tvoje istraživanje možda neće teći baš onako kako si planirao/la – neki delovi mogu trajati duže, a ponešto možda neće funkcionisati onako kako si očekivao/la. Ne brini. Ostani fleksibilan/na i postavljaljaj ciljeve koje zaista možeš da ostvariš.

Set alata 1: Hajde da počnemo!!

ALAT 1: Identifikuj temu – Šablon

Ovaj šablon pomoći će ti da izabereš smislenu temu za svoje istraživanje kulturnog nasleđa. Vodiće te da razmisliš o svojim interesovanjima, ljudima oko sebe i svom lokalnom okruženju, kako bi pronašao/la temu koja povezuje tvoju radoznalost sa nasleđem tvoje zajednice.

ALAT 2: Plan projekta

Ovaj dokument pomoći će ti da strukturiraš i organizuješ svoje istraživanje kulturnog nasleđa. Podržaće te u tome da svoj glavni cilj поделиš na manje zadatke, postaviš jasne rokove i pratiš napredak svog rada, imajući na umu šta želiš da postigneš u svakoj fazi.

3. Istraživanje

3.1 Intervjui i intervjui usmene istorije

ŠTA JE USMENA ISTORIJA I ZAŠTO JE VAŽNA?

Usmena istorija znači deljenje priča, tradicija i sećanja kroz razgovor. To je nešto što svi svakodnevno radimo – u razgovoru sa prijateljima ili porodicom, kada se prisećamo i delimo iskustva iz prošlosti.

Ali usmena istorija je i istraživačka metoda u proučavanju istorije. Umesto da samo čitaš o prošlosti u knjigama, možeš da učiš direktno od ljudi koji su je i sami doživeli. Ona je posebna jer beleži emocionalne, lične i zajedničke perspektive koje često nedostaju u tradicionalnim istorijskim izvorima.

Ti ljudi se nazivaju savremenici ili svedoci vremena. Intervjuišući ih, možeš zabeležiti njihove lične poglede na istorijske događaje i prošla vremena, i podeliti ih sa drugima.

Većina onoga što znamo o istoriji dolazi iz knjiga i pisanih dokumenata, ali:

- **Ne zapisuje se sve.**

Istorijske knjige često se fokusiraju na velike događaje ili poznate ličnosti, a ne na svakodnevne ljude ili lokalne priče. Zato mnogo toga ostane nezabeleženo.

Na primer, možda nigde ne postoji zapis o tome kako su se pre 50 godina slavili lokalni festivali u tvom mestu.

- **Ne dobija svako priliku da ispriča svoju priču.**

Ljudi imaju različite nivoe moći i vidljivosti – nekada i danas.

Usmena istorija može da pomogne da:

- **Stvori prostor za glasove koji se često previđaju** – žene, radnike, ljude migrantskog porekla, pripadnike manjih zajednica.
- **Ukaže na iskustva** koja nisu zabeležena ili nisu smatrana „važnim“ u pisanoj istoriji.
- **Uključi lične, emocionalne i svakodnevne priče** koje otvaraju nove načine razumevanja prošlosti.
- **Predstavi više ljudi i perspektiva** i pokaže da je istorija složena i raznolika – ne postoji samo jedna verzija prošlosti.
- **Proširi naše shvatanje istorije** – nije to samo politika i „veliki“ događaji, već i svakodnevni život, osećanja i sećanja.
- **Istražiš svoje lokalno nasleđe i bolje razumeš regionalnu istoriju.**

Na narednim stranama pronaći ćeš savete i trikove o tome kako da radiš intervju – od biranja sagovornika, preko samog razgovora, do obrade prikupljenih rezultata.

Kako izabrati sagovornika?

Koga ćeš intervjuisati u velikoj meri zavisi od tvoje teme. Ako se fokusiraš na nešto što se dogodilo davno, možda više nema mnogo ljudi koji to pamte. U tom slučaju, godine mogu biti najvažniji kriterijum pri izboru sagovornika.

Razmisli i o tome koliko je tvoja tema široka ili specifična.

Da li želiš da saznaš nešto o istoriji svoje porodice?

Ili o svom komšiluku? Pre nego što izabereš sagovornika, korisno je zapitati se:

Ko je bio uključen u temu ili na koga je ona uticala?

Napravi listu različitih grupa ili ljudi povezanih sa temom. To mogu biti:

- Ljudi koji su direktno doživeli događaj ili situaciju, kao i njihovi potomci.
- Ljudi na koje je događaj uticao (čak i ako nisu učestvovali), i njihovi potomci.
- Ljudi koji se profesionalno bave temom koja te zanima (nastavnici, aktivisti, lokalni rukovodioci, stručnjaci itd.).

Primer

Ako ti je tema kako se lokalna škola menjala kroz vreme, mogao/la bi da intervjuiš:

- Bivše učenike
- Nastavnike ili osoblje koje je tamo radilo
- Roditelje učenika
- Članove školskog odbora ili lokalne političare
- Stručnjake za obrazovni sistem

Zapitaj se i...

- Da li želim različite perspektive o istom događaju ili periodu?
- Ili želim da se fokusiram na jednu grupu, npr. žene, migrante ili ljude određenog zanimanja – kao što su nastavnici, poljoprivrednici itd.?

Kako pronaći nekoga za intervju?

Ako još uvek ne znaš osobu koja bi odgovarala tvojoj temi, evo nekoliko načina da pronađeš dobrog sagovornika. Najbolje funkcioniše kombinacija više metoda.

- Metoda „snežne grudve“

Ispričaj prijateljima i porodici o svom projektu – i zamoli ih da tu informaciju proslede svojim poznanicima, pa onda oni svojim, i tako dalje. Uz malo sreće, neko će znati pravu osobu za tebe.

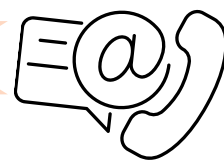
- Metoda „posrednika“ (gatekeeper)

Razgovaraj sa nekim ko ima pristup grupi ljudi koja te zanima. Na primer: direktor škole može da te poveže sa penzionisanim nastavnicima, predsednik kulturnog udruženja ili sportskog kluba može da te uputi na druge članove.

- Direktna potraga

Možeš potražiti i u lokalnim novinama, imeniku ili na internetu. Mogućnosti: Napraviti flajer sa informacijama o projektu i kakvu osobu tražiš, pa ga okačiti u komšiluku. Objaviti oglas u lokalnim novinama. Upoznati moguće sagovornike na mestima povezanim sa tvojom temom – u crkvama, džamijama, sinagogama, prodavnicama, ili na lokalnim događajima poput festivala.

Stupanje u kontakt sa potencijalnim sagovornikom

Kada prvi put kontaktiraš nekoga, budi spreman/na da jasno objasniš o čemu je tvoj projekat.

Njih će verovatno zanimati sledeće:

- **O čemu je tvoj projekat i zašto ga radiš**

→ Objasni temu i ideju iza projekta. Reci da li je to za školu, grupni rad itd.

- **Zašto si baš njih izabrao/la**

→ Objasni šta njihovu perspektivu čini zanimljivom ili važnom za tvoje istraživanje.

- **Kako će izgledati intervju**

→ Obavestiti ih koliko će trajati (npr. 15–20 minuta ili 30–45 minuta).

→ Da li bi pristali da ih snimaš (video ili audio). Ako ne žele, možeš samo da vodiš beleške.

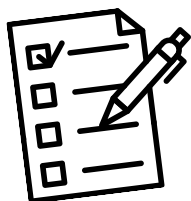
- **Šta će se desiti sa intervjuom**

→ Objasni gde i kako ćeš koristiti njihove priče: u školskom radu, članku, brošuri, na izložbi, sajtu, školskom događaju, u lokalnim novinama itd.

Neki ljudi možda neće želeći da im se koristi ime. Ako to može da funkcioniše u tvom projektu, možeš im ponuditi anonimnost. Umesto imena, možeš napisati npr.: „žena rođena 1947. godine“, ili koristiti šifrirano ime. Važno je samo da to pojasniš u finalnom projektu.

Pripremanje za intervju

Ako ste pronašli osobe za intervju i dogovorili vreme i mesto, odvojite malo vremena da se pripremite. Zapamtite da je znak poštovanja kada pokažete sagovornicima da ste iskreno zainteresovani za njihove priče i da ste uložili vreme i trud da istražite njihovu priču.

✦ Upoznaj se sa temom

Korisno je prikupljati informacija o periodu, događaju ili temi o kojoj želite da pitate, na primer putem arhivskog istraživanja. To će vam pomoći da:

- Bolje razumete o čemu vaš sagovornik govori
- Postavljate informisana i sa poštovanjem formulisana pitanja

✦ Pripremi svoja pitanja

U usmenoj istoriji cilj je da osoba slobodno govori o svojim sećanjima.

Ipak, korisno je unapred pripremiti neka pitanja kako biste usmerili razgovor i pomogli ukoliko nastanu pauze ili osobi treba ohrabrenje. Saveti za postavljanje dobrih pitanja:

Probaj da izbegavaš ❌	Probaj da koristiš ✅
Vodeća pitanja Na primer: „Koliko ste se loše osećali kada se X dogodilo?“	Otvorena pitanja Na primer: „Kako ste se osećali kada se X dogodilo?“
Pitanja na koja se odgovara sa Da/Ne Na primer: „Da li ste smatrali da je to bila dobra promena?“	Otvorena pitanja Na primer: „Šta ste mislili o toj promeni?“
Više pitanja istovremeno Na primer: „Šta se dogodilo i šta ste o tome mislili?“	Pitanja koja se fokusiraju na jednu stvar u isto vreme Na primer: „Možete li mi reći šta se dogodilo?“ „Šta ste o tome mislili?“

Možeš pripremiti neka pitanja vezana za temu, na primer:

- „Možete li mi ispričati o svom detinjstvu?“
- „Kako su se u prošlosti slavili praznici?“
- „Šta je tradicija značila u vašoj porodici?“

I nekoliko dodatnih pitanja koja pomažu da razgovor teče, na primer:

- „Možete li mi reći više o tome?“
- „Šta vam je to značilo?“

Sprovođenje intervjua

Ovi saveti će ti olakšati vođenje intervjua koji je ugodan za sve učesnike i koji te vodi ka boljem razumevanju teme svog kulturnog nasleđa.

★ Zahvali se sagovorniku

Pre nego što počneš sa postavljanjem pitanja, zahvali se sagovorniku što je odvojio vreme i što je spreman/na da podeli svoja sećanja sa vama.

★ Ponovo zatraži dozvolu za snimanje

- Čak i ako ste se već dogovorili da intervju bude sniman audio ili video zapisom, pitaj sagovornika da li i dalje daje saglasnost.
- Snimanje možeš započeti samo kada dobijete izričitu dozvolu sagovornika.
- Ako sagovornik ne pristane na snimanje, zapisuj samo beleške.

★ Slušaj aktivno i saosećajno

- Pokazuj da slušaš klimajući glavom, osmehujući se ili izgovarajući nešto poput „hm“ ili „razumem“.
- Pokušaj da shvatiš iskustvo svog sagovornika i kako se on oseća u vezi sa njim. Da biste bili sigurni da ste razumeli njihovu poentu, pristojno možeš tražiti potvrdu:
- „Samo da proverim da li sam dobro razumeo/la, [PREPRIČAJTE NJIHOV KOMENTAR], ili sam pogrešio/la?“

★ Ostani miran/na i strpljiv/a

- Dozvoli osobi da ima svoj tempo.
- Ne prekidaj je.
- Ne govori previše – daj joj prostor da se izrazi.
- Fokusiraj se na njenu priču – a ne na svoje mišljenje.

★ Budi pažljiv/a i poštuju druge

- Neke uspomene mogu biti bolne, emotivne ili duboko lične. Iz tog razloga, postoji mogućnost da postoje teme o kojima sagovornik ne želi da govori. U tom slučaju, nemoj ga pritiskati.
- Čak i stvari koje tebi deluju male mogu biti vrlo značajne drugoj osobi.
- Pusti njih da vode razgovor i odluče koliko žele da podele.

✦ Ako žele, mogu koristiti lične predmete

- Neki ljudi vole da donesu fotografije, predmete ili dokumente koji im pomažu da se sete ili govore o svom prošlom iskustvu. Ovi predmeti mogu učiniti intervju živopisnijim i značajnijim

Nakon intervjua

Kada se intervju završi i napustiš prostor, odvoji trenutak da razmisliš o njemu i zabeleži svoja osećanja:

- Kakav utisak si stekao/la o sagovorniku?
- Da li su bili napeti ili opušteni? Koji je bio razlog tome?
- Kako si se osećao/la tokom i nakon intervjua?
- Da li si bio/la napet/a ili opušten/a? Šta je uticalo na to?
 - Kako se sada osećaš?
- Kakav je bio tvoj odnos sa sagovornikom?
- Da li ste se slagali? Da li je bilo napetosti? Ako da, zbog čega?
- Koji su bili ključni momenti intervjua? Zašto baš ti trenuci?
- Koliko je intervju bio koristan? Da li si nešto naučio/la? Mnogo? Samo malo?
- Kako ocenjuješ intervju?
- Da li je bilo vredno uloženog truda?
- Šta bi mogao/la da unaprediš, na primer, u pripremi za sledeći intervju?
- Kuda te vode rezultati intervjua?
- Kako intervju utiče na tvoje istraživanje?

Set alata 2: Intervjui

ALAT 3: Lista za intervjuje

Ova lista će te voditi kroz svaki korak planiranja i vođenja intervjuja vezanih za kulturno nasleđe. Ona osigurava da proces bude smislen, pun poštovanja i dobro dokumentovan.

ALAT 4: Izveštaj o intervjuu (od pripreme do analize)

Ovaj alat će ti pomoći da organizuješ sve što je potrebno za intervju, od pripreme do dokumentacije, uključujući beleženje. On sakuplja sve relevantne informacije o jednom sagovorniku na jednom mestu, čineći tvoj rad efikasnijim i organizovanijim.

ALAT 5: Vodič za pitanja tokom intervjuja

Ovaj alat će ti pomoći da pripremiš i sprovedeš intervjuje u okviru svog istraživanja usmene istorije. Pomoći će ti da prikupiš lične priče i znanja o lokalnoj kulturi i nasleđu direktno od članova zajednice.

ALAT 6: Obrazac za saglasnost za intervju

Zamoli svoje ispitanike da potpišu ovaj obrazac pre nego što započnete intervju. On potvrđuje da se slažu da učestvuju u vašem projektu i podele svoju priču. Ovaj obrazac će ti pomoći da dobiješ njihovu dozvolu i pokažete poštovanje njihovih prava.

3.2 Arhivsko istraživanje

ŠTA SU ZAPRAVO ARHIVE?

Arhive su bitni centri sećanja i obezbeđuju izvorni materijal neizostavan za obnavljanje i očuvanje istorije, identiteta i razvoja određenog mesta ili zajednice.

Pored sećanja ljudi (kao u usmenoj istoriji), takođe postoji mnogo pisanih tragova o prošlosti: pisma, fotografije, novine, dokumenti, školska dokumentacija ili akti udruženja. Oni se često čuvaju u arhivama - posebnim mestima gde su takva dokumenta čuvana i šticeana. Arhivsko istraživanje je važno jer daje objektivniji pogled na lična iskustva i stavove. Može se ispostaviti da se sećanja ljudi ne potvrđuju objektivnim (ili objektivnijim) artifaktima pronađenim u arhivama. Ovo, kao posledica toga, daje zanimljivu početnu tačku za kritičko ispitivanje sopstvene istorije.

Gde mogu naći istorijske dokumente?

Postoji mnoštvo različitih mesta i veliki broj različitih vrsta arhiva. U zavisnosti od tvoje teme, možeš posetiti lokalne arhive, biblioteke, crkvene arhive, ili možeš čak baciti pogled i na internet arhive. Svaka vrsta arhiva čuva različite vrste izvora, pa je korisno znati šta se gde nalazi.

Gradske ili opštinske arhive

Tamo možeš pronaći stare zapise o broju stanovnika, planove izgradnje, školska dokumenta, novine, i tako dalje. Savršene su ako želiš da saznaš o istoriji svog rodnog grada, konkretnog naselja, ili ipak lokalnog događaja.

Crkvene arhive

Crkvene arhive su sjajno mesto za učenje o ljudima i porodicama iz prošlosti. Tamo ćeš pronaći zapise o krštenju, braku, smrti i sahranama. Ove arhive su od posebne pomoći ako istražuješ o porodičnoj istoriji ili lokalnim tradicijama.

Arhive udruženja / lokalna istorijska društva

Ovo su često manje, ali vrlo korisne arhive, koje su najčešće bile predvođene lokalnim klubovima ili istoričarima. Ovo je idealno mesto za pronaći fotografije, minute ili komemorativna izdanja iz grada / opštine / regije u kojoj se nalaziš. Ako istražuješ kako su se sportski klubovi, škole ili lokalni klubovi razvijali vremenom, ovo mesto je odličan početak.

Biblioteke sa regionalnim fokusom

U većini biblioteka može se pronaći i više od knjiga. Ovde možete naći stare novine ili specijalne zbirke stare istorije - i naravno knjige. Čak i da niste u potpunosti sigurni šta tražite, bibliotekari će pomoći.

Internet platforme

Mnoge arhive su sad dostupne i onlajn, što sve čini mnogo lakšim, a ponajviše ako ih ne možete uživo posetiti. Evo nekih korisnih sajtova:

Belgija	Nemačka
<ul style="list-style-type: none"> • Državni arhiv Belgije: https://www.arch.be/index.php?l=en • KBR, Kraljevska biblioteka Belgije: https://www.kbr.be/en/ • Onlajn arhiva Kraljevskih muzeja likovnih umetnosti Belgije: https://historicalarchives.fine-arts-museum.be/index.php/?sf_culture=en • Archiefpunt, privatni arhivi i zbirke u Flandriji i Briselu: https://archiefpunt.be/ 	<ul style="list-style-type: none"> • www.archivportal-d.de • www.deutsche-digitale-bibliothek.de
Mađarska	Poljska
<ul style="list-style-type: none"> • www.hungaricana.hu • www.adt.arcanum.com • www.fortepan.hu • www.mapire.eu 	<ul style="list-style-type: none"> • https://www.nac.gov.pl/ • https://archiwa.gov.pl/poznaj/projekty/zosia-2/ • https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/ • https://www.wroclaw.ap.gov.pl/sezam
Srbija	
<ul style="list-style-type: none"> • Državni arhiv Srbije: https://arhivsrbijske.rs/en • Narodna biblioteka Srbije: https://nb.rs/en/digital-services/ 	

Šta se može pronaći u arhivama?

Arhive sadrže veliku raznovrsnost izvora u vezi sa događajima, sećanjima i ljudima. Ovi izvori su kao delovi jedne puzzle - sa intervjuima i tvojim opažanjima, zajedno obezbeđuju potpuniju sliku lokalnog kulturnog nasleđa. Dokumenta pronađena u arhivama mogu sadržati:

- Slike nekadašnjih komšiluka, događaja, ulica ili festivala
- Lične spise poput dnevnika, pisama ili memoara od ljudi koji su živeli u određenom vremenu
- Članci i izveštaji o događajima, problemima ili postignućima
- Planovi i dokumenta u vezi sa zgradama i imanjima - odlični ako istražujete o konkretnoj kući, ulici ili strukturi
- Priče o svakodnevnom životu, bitnim dešavanjima ili promenama tokom godina (na primer u školskim hronikama ili istorijatu klubova)

Primarni izvor	Sekundarni izvor
<p>Materijal koji sadrži izveštaje o događajima iz prve ruke i koji je stvoren od strane nekoga ko je bio tu kad se događaj desio.</p> <p>Primarni izvori daju direktan dokaz o prošlosti - kao prozor u istoriju</p> <p>Primeri:</p> <ul style="list-style-type: none">• Pismo ili dnevnik• Fotografije ili video zapisi• Novine tadašnjeg dana• Zvanični dokumenti• Intervju sa nekim ko je to proživio	<p>Sekundarni izvor je nešto od strane nekoga ko nije nužno direktno proživio taj događaj. On nam priča ili objašnjava primarni izvor ili istorijske događaje.</p> <p>Primeri:</p> <ul style="list-style-type: none">• Istorijska knjiga• Dokumentarac• Biografija

Obavljanje arhivskog istraživanja

✦ 1. Pripreme : Definiši svoj fokus

- Šta želim da saznam? Sastavi tačno istraživačko pitanje
- Šta tačno želim da saznam? Suzi izbor tema
- Izlistaj ključne reči: Imena, mesta, datumi, teme ili događaji koji bi usmerili tvoje istraživanje

✦ 2. Započni istraživanje

- Koje kolekcije dolaze u obzir?
- Baci pogled onlajn: da li postoje neke digitalne kolekcije?
- Piši arhivi : detaljan i precizan zahtev će ti dodatno pomoći

✦ 3. Poseti arhivu / Pregledaj fondove

- Sa digitalnim arhivama potrebno je mnogo manje truda, obično možeš naći ono što ti treba nakon kratke pretrage, direktno pogledati i zapisati sve bitno ili napraviti precizne kopije po potrebi.
- Ako budeš posetio arhivu ili sajt, obrati pažnju na ovih nekoliko stvari:
 - Zakaži termin sa arhivom u pitanju
 - Ponesi materijal za pisanje, telefon ili laptop sa sobom (uvek unapred pitaj šta je dozvoljeno!)
 - Obrati pažnju na pravila naznačenim na sajtu: bez torbi u sobi za čitanje, bez jela/pića
 - Ne zaboravi da ponesesh indetifikacioni dokument sa sobom

✦ 4. Analiziraj dokumenta

- Proveri šta je dozvoljeno: piši beleške ili napravi skenove/fotografije
- Zapiši ključne reči
- Odakle su ova dokumenta? Uvek zapiši izvor
- Dokumenta su često napisana u arhaičnom jeziku i pravopisu - slobodno pitaj za pomoć, baš zato su zaposleni na sajtu tu i sigurno će rado pomoći

Ako imaš pitanje od značaja i našao si dokument u arhivi koji bi mogao da ti pomogne da odgovoriš na njega, šta je sledeći korak?

1. Zapiši osnovne informacije

ko je napisao dokument i gde i kad je zapisan?

Koja vrsta dokumenta je u pitanju (na primer govorni, pismo, pravni, itd) i da li može biti povezan sa lokalim događanjima i pitanjima?

2. Sumiraj sadržaj

Napiši ukratko i objektivno o čemu je dokument. Fokusiraj se na glavne tačke da bi imao kvalitetan sažet sadržaj sa kojim dalje možeš da nastaviš da radiš. Važno je da koristiš vlastite reči i da ne prepisujete izvršni rezime niti sažetak. Ovo će ti pomoći da bolje upamtiš dokument i njegov sadržaj koji ćeš iskoristiti za svoje istraživanje.

3. Objasni lokalni (istorijski) kontekst

Obrati pažnju na to šta se dešavalo u vreme kad je tekst napisan. Koji istorijski i lokalni događaji, tradicije, promene ili teme igraju ulogu i imale su uticaj na ovaj dokument?

4. Prepoznaj nameru, svrhu i publiku

Zašto je dokument stvoren i šta je autor time želeo da postigne?

Da li je ovaj izvor trebalo da informiše, podseti, upozori, ili sačuva nešto?

Pokušaj da saznaš ko je bio ciljna publika ovog izvora i zašto je napravljen za ovo mesto

5. Interpretacija i značaj

Šta ovaj dokument otkriva o vremenu i mestu? Da li su neki ljudi, mesta ili običaji spomentu i kakav uvid pruža u vrednosti zajednice, sećanja ili identiteta? Kako ti ovaj dokument pomaže sa pitanjem tvog istraživanja?

- Najbolji savet je pričati sa zaposlenima. Oni najbolje znaju kolekcije, mogu usmeriti tvoje istraživanje i pomoći ti da se snađeš u kolekcijama. Ljudi u bibliotekama su uvek vrlo korisni, tako da se ne ustručavaj da ih pitaš za savet!
- Pokušajte da prikupite više od jednog izvora o datoj temi. Ako istražujete članak koji sadrži reference na druge radove ili citate, pogledajte i njih. Ako postoje sekundarni izvori koji se odnose na primarni izvor, proverite i njih
- Ako radite sa naučnim radom, proverite listu referenci za druge izvore koji vam mogu pomoći u istraživanju. Obično možete pronaći te reference u istoj arhivi.
- Pravite dobre beleške kako biste mogli tačno da citirate dokumente i obavezno uključite nazive dokumenata, pozivne brojeve i reference na stranice za citiranje.
- Budite pažljivi sa materijalom, mnogi od njih su krhki i jedinstveni
- Pozovite unapred ili pošaljite imejl pre posete, jer ponekad neki materijali zahtevaju poseban pristup ili pripremu.
- Planirajte unapred i rasporedite svoje vreme. Rad u arhivama može biti veoma zahtevan i oduzima mnogo vremena

Alat 3: Arhivsko istraživanje

ALAT 7: Dnevnik arhivskih poseta

Ovaj alat će vam pomoći da pratite dokumente koje konsultujete tokom arhivskog istraživanja. Beleži ključne informacije kako bi vaše istraživanje ostalo organizovano, pratljivo i usmereno na cilj. Takođe će vam pomoći da pravilno citirate svoje izvore.

ALAT 8: Kontrolna lista za arhivska istraživanja

Ovaj alat će vam pomoći da istražite i analizirate lokalno kulturno nasleđe kroz proučavanje istorijskih zapisa, dokumenata, fotografija, novina, mapa i drugih arhivskih materijala. Pruža kontrolnu listu ključnih koraka koje treba pratiti pre, tokom i nakon arhivskog istraživanja, osiguravajući da vaše istraživanje bude dobro organizovano i efikasno

ALAT 9: Analiza arhivskih dokumenata

Ovaj alat će vam pomoći da analizirate i razmislite o pojedinačnim arhivskim dokumentima. Dizajniran je za korišćenje zajedno sa Dnevnikom poseta arhivu. Vodiće vas kroz ključna pitanja o sadržaju, kontekstu i interpretaciji, kako biste razvili kritičko razumevanje značaja svakog dokumenta za vaše istraživanje kulturnog nasleđa

3.3. Terenske posete

Pored intervjua i arhivskog istraživanja, terenske posete su dobar metod za istraživanje vašeg kulturnog nasleđa. Terenska poseta nije ništa drugo do poseta mestu koje je važno za pitanje kulturnog nasleđa koje želite da istražite

Ona vam omogućava da neposredno posmatrate i doživite nasleđe. To može biti poseta istorijskom lokalitetu, spomeniku, crkvi, gradskom trgu, muzeju ili čak učešće u nekim tradicijama. Terenska poseta je kao da ste istovremeno detektiv, umetnik, pripovedač i istoričar! Izlazite u svoju lokalnu zajednicu da otkrivete, posmatrate, slušate i osetite duh nekog mesta

Terenska poseta vam omogućuje da:

- Istražite svoju okolinu iz nove perspektive.
- Povežete se sa stvarnim mestima koja predstavljaju istoriju, sećanje i identitet.
- Postavljate pitanja i beležite ono što vidite, čujete i osećate.
- Upoređujete ono što vidite na licu mesta sa drugim izvorima informacija, kao što su knjige, članci ili intervjui.
- Pravite fotografije, video zapise ili beleške koje možete kasnije koristiti u prezentacijama ili izveštajima.

PRIMERI TEMA KOJE MOŽEMO BOLJE DA RAZUMEMO POMOĆU TERENSKIH ISTRAŽIVANJA

Teme	Moguća terenska poseta
Demokratija	Mesta protesta, birački centri, murali o pravima
Multikulturalizam	Etnički delovi grada, međureligijska mesta
Migracije	Železničke stanice, granični prelazi, prijemna mesta
Nasleđe žena	Kuće ili statue ženskih liderki, feministički murali
Mladi i aktivizam	Bivši omladinski centri, mesta rave i punk scene iz 90-ih

PRIMERI LOKACIJA ZA TERENSKE POSETE PO KATEGORIJAMA I SVRSI

Kategorije	Primeri sajtova	Šta istražiti/koja pitanja postaviti	Povezane teme
Istorijska mesta	Stari gradski trg, ruševine zamka, srednjovekovni tornjevi, stara železnička stanica	Koja je priča ovog mesta? Kada je izgrađeno? Kako se promenilo?	Identitet, Istorija, Urbana sećanja
Verski prostori	Crkva, džamija, sinagoga, manastir, mesta molitve itd.	Koju ulogu je ovo mesto imalo u životu lokalnog stanovništva? Koje tradicije se ovde praktikuju?	Vera, Koegzistencija, Tradicija
Multikulturalne četvrt	Naselje manjine, deo grada sa manjinskom zajednicom, manjinska četvrt	Koje su kulture živele (ili žive) ovde? Postoje li tragovi različitih jezika ili običaja?	Multikulturalizam, Inkluzija
Prostori svakodnevne zajednice	Pijaca, omladinski centar, fontana, sportski teren, dom kulture	Kako ljudi danas koriste ovo mesto? Da li je njegov značaj vremenom promenjen?	Pripadnost, Svakodnevni život, Generacije
Spomenici i mesta sećanja	Ratni spomenici, ploče otpora, statue, spomenici pomirenja	Ko se ovde pamti? Koju priču spomenik priča, a koju izostavlja?	Demokratija, Izgradnja mira, Sećanje
Industrijsko nasleđe	Napuštena fabrika, rudnik, elektrana, radnički blokovi	Koji se rad ovde obavljao? Kako je to oblikovalo zajednicu?	Rad, Ekonomija, Migracije
Kulturne institucije	Biblioteka, pozorište, muzej, dom kulture, muzička škola	Koji je kulturni izraz negovan ovde? Ko je imao pristup?	Umetnost, Obrazovanje, Kulturna prava
Prirodne / seoske lokacije	Vinograd, pastirska koliba, stari mlin, sveto drvo ili izvor	Koje se tradicije ili priče vezuju za ovaj pejzaž? Kako se koristi sada?	Priroda, Seoski život, Verovanja
Gradski izrazi	Zidovi sa grafitima, ulično slikarstvo, protestni murali, zajednički vrt.	Koje poruke se ovde dele? Ko su umetnici? Šta je skriveno ili izbrisano?	Glas mladih, Sloboda, Otpor

ŠTA RADITE KAO TERENSKI ISTRAŽIVAČ?

Ali terensko istraživanje je mnogo više od šetnje određenim mestom. To je istraživanje vašeg specifičnog pitanja vezanog za vaš kulturni nasleđe. Posetite određenu lokaciju ili mesto sa jasnom svrhom. Evo nekoliko saveta koji će vam pomoći da znate šta da radite pre, tokom i nakon terenskog istraživanja.

Mesta pričaju priče.
Terenske posete vam
pomažu da ih čujete.

Pre nego što posetite lokaciju

Prvo, uverite se da imate jasno istraživačko pitanje, jer u suprotnom nećete znati na šta da obratite pažnju. Nakon toga, i pre posete odabranoj lokaciji, odvojite vreme da razmotrite sledeća pitanja:

- Zašto je ova lokacija važna za bolje razumevanje vašeg istraživačkog pitanja?
- Šta već znate o ovom mestu? Da li ste sprovedi dovoljno prethodnog istraživanja? (pitajte starije, proverite arhive, pronađite priče ili zapise na internetu...)
- Postoje li lokalne priče ili tradicije povezane sa ovom lokacijom?
- Šta vas zanima da saznate tokom posete? Kojim aspektima lokacije želite da posvetite pažnju?
- Možete li posetiti celu lokaciju? Da li vam je potreban poseban pristup nekim delovima? Postoje li osobe koje treba kontaktirati za odobrenje?

Tokom posete lokaciji

Već je pomenuto: vaša terenska poseta je deo vašeg istraživačkog procesa, pa morate da zabeležite svoja iskustva i uvid. Mnogo pomaže ako pre posete razmislite o najvažnijim pitanjima kako biste ih imali na umu tokom posete lokaciji.

Posmatrajte i „osetite“ lokaciju

Vaš prvi zadatak je da širom otvorite oči i pažljivo pogledate sve oko sebe.

Osetite atmosferu: da li vam nešto odmah pada na pamet?

Zabeležite svoja iskustva kako biste se kasnije setili šta sada vidite, čujete, osećate miris i doživljavate.

- Fotografišite ili skicirajte ono što vidite. Ovo je vaša prilika da budete kreativni istraživač! Ne beležite samo činjenice, izrazite kako vas je mesto učinilo da se osećate.
- Snimajte zvuke (zvona, muzika, razgovori) ako je relevantno.
- Primećujete li nešto što se ističe ili vas iznenađuje?
- Da li se vaše iskustvo poklapa sa prethodnim nalazima, npr. iz intervjua ili arhivskog istraživanja?
- Pravite kratke beleške koje vam pomažu da se setite šta ste doživeli.
- Ako je moguće, prikupite materijal koji vam može pomoći da zapamtite – list, kamenčić, bobicu...

Razgovarajte sa ljudima – meštanima, vodičima, starijima

- Ljubazno postavljajte pitanja lokalnim ljudima. Budite radoznali i puni poštovanja.
- Razgovarajte sa nekim ko radi na lokaciji (npr. vodič, čistač, istoričar).
- Postavljajte otvorena pitanja: „Šta znate o ovom mestu? Da li imate lično sećanje ovde? Šta vam čini ovo mesto važnim?“
- Zabeležite razgovore ako vam ljudi dozvole. Ako ne, pravite beleške.
- Ako postoji knjiga posetilaca, ostavite komentar ili neku drugu reč poštovanja.

Nakon posete lokaciji

Razmislite o svom iskustvu: šta vas je iznenadilo? Koja pitanja imate?

- Ako je relevantno, diskutujte o svojim zapažanjima u timu. Da li su i drugi imali isto iskustvo?
- Uporedite svoja iskustva i beleške sa rezultatima postojećih istraživanja. Da li se priče poklapaju ili razlikuju? Koji bi mogli biti razlozi za to?
- Šta biste mogli naučiti iz posete?
- Kako vas poseta približava odgovoru na vaše istraživačko pitanje?
- Da li još uvek postoje aspekti koje treba da istražite?
- Odaberite materijale za dokumentaciju, izveštaj i prezentaciju: tri do pet najboljih fotografija, ključne citate i refleksije.
- Pripremite kratak sažetak onoga što ste otkrili i zašto je to važno. Dodajte svoje refleksije, slike, citate od ljudi sa kojima ste razgovarali i zaključak o tome šta ste naučili tokom posete. Dodajte i kako to doprinosi odgovoru na vaše istraživačko pitanje.
- Terenske posete čine kulturnu baštinu stvarnom, povezivom i živom. Kao mladi istraživač, ne učite samo o prošlosti, već pomažete da se oblikuje kako će ona biti shvaćena u budućnosti. Mesta koja posećujete postaju dokaz sećanja, simboli promena i glasovi vaše zajednice

Alat 4: Terenske posete

ALAT 10: Šablon za planiranje terenske posete

Ova tabela će vam pomoći da zadržite pregled terenskih poseta koje planirate i realizujete u okviru svog istraživanja kulturne baštine. Ona će vam pomoći da organizujete posete, povežete svaku posetu sa svojim istraživačkim ciljevima i reflektujete o tome kako vaša zapažanja i iskustva doprinose razumevanju teme vaše baštine u celini.

ALAT 11: Kontrolna lista za terensku posetu

Ova kontrolna lista pomoći će vam da planirate i sprovedete terenske posete sa sigurnošću. Ona osigurava da budete dobro pripremljeni i da ne zaboravite ništa pre, tokom ili nakon posete. Koristite je svaki put kada posetite neku lokaciju kako biste bili sigurni da ostajete organizovani u svom istraživanju.

ALAT 12: Obrazac za terensko zapažanje

Ovaj alat pomoći će vam da posmatrate i zabeležite ono što vidite, čujete, mirišete i osećate tokom posete kulturnoj baštini. On će vas korak po korak voditi kako biste zabeležili detalje, utiske i razgovore, tako da vaše istraživanje odražava i činjenice i atmosferu koja čini mesto posebnim.

ALAT 13: Šablon za refleksiju nakon terenske posete

Ovaj obrazac za refleksiju pomoći će vam da razmislite o onome što ste videli, osećali i naučili tokom terenske posete. On će vas voditi kako da povežete svoje iskustvo sa istraživačkim pitanjem i odaberete najbolje fotografije, citate i ideje koje ćete uključiti u svoj izveštaj ili prezentaciju.

4. Format izveštavanja šabloni

4.1. Format izveštavanja

Ove smernice su dizajnirane da vam pomognu u dokumentovanju vaše lokalne kulturne baštine na jasan, reflektivan i efektan način. Svako istraživanje će rezultirati izveštajem koji će doprineti širem razumevanju kulturnog identiteta i sećanja zajednice. Izveštaji će biti prikupljeni i objedinjeni u Nacionalne izveštaje

Ispod možete pronaći predloženu strukturu za vaš izveštaj:

1. **Uvod** (zašto je izabrana ova tema)
2. **Korišćene metode istraživanja**
3. **Glavni nalazi** (citati, fotografije, mape)
4. **Refleksije** (šta su naučili)
5. **Reference** (osobe, arhive, dokumenti)

UVOD – ZAŠTO JE IZABRANA OVA TEMA

Ovaj odeljak postavlja kontekst za vaše istraživanje.

- Objasnite zašto ste vi ili vaša grupa izabrali ovu konkretnu kulturnu lokaciju, priču ili praksu.
- Podelite šta ste već znali o temi i šta vas je podstaklo da je istražite detaljnije.
- Pomenujte bilo kakvu ličnu, porodičnu ili zajedničku vezu sa lokacijom ili temom.

KORIŠĆENE METODE ISTRAŽIVANJA

U ovom odeljku opišite kako ste prikupljali svoje informacije i koje ste alate koristili.

- Koje vrste istraživanja ste sprovedi (intervjui, terenska istraživanja, arhivska istraživanja)?
- Sa kim ste razgovarali ili gde ste išli?
- Da li ste radili sami ili u timu?
- Uključite sve izazove na koje ste naišli tokom istraživanja

Koristite kratke odlomke da sažeto opišete metode.

GLAVNI REZULTATI – ŠTA SAM OTKRIO/OTKRILA

Ovo je srž vašeg izveštaja, gde predstavljate svoje nalaze.

- Uključite priče, činjenice i citate osoba koje ste intervjuirali.
- Podelite sve zanimljive slike, skice ili fotografije koje podržavaju vaše nalaze.
- Opišite šta lokalnom stanovništvu danas znači kulturno nasleđe ili priča koju istražujete.
- Organizujte po temama ako je potrebno (npr. sećanje, tradicija, identitet).
- Dodajte vizuale i druge materijale kad god je moguće.

RAZMIŠLJANJA – ŠTA SAM NAUČIO/NAUČILA

Ovaj odeljak vam pomaže da razmislite o tome kako je istraživanje promenilo vašu perspektivu.

- Šta ste naučili o svojoj zajednici ili o sebi?
- Da li je nešto bilo iznenađujuće ili emotivno?
- Kako se ovo kulturno nasleđe može sačuvati ili učiniti poznatijim?
- Koji savet biste dali nekome ko želi da istražuje slične priče?

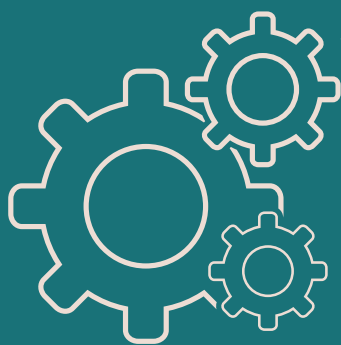

REFERENCE I ZAHVALNOSTI

U ovom odeljku prikazujete ko vam je pomogao i odakle potiču vaše informacije.

- Navedite imena osoba koje ste intervjuirali i njihove uloge.
- Pomenujte institucije u kojima ste pronašli fotografije ili dokumente.
- Uključite veb sajtove, knjige, arhive, novinarske saopštenja, isečke iz štampe itd.
- Zahvalite se svima koji su vam pružili podršku (npr. nastavniku, bibliotekaru, roditelju itd.).

ALAT 5: ZAVRŠNI IZVEŠTAJ

ALAT 14: TABELA ZA PREGLED PODATAKA

Ovaj alat će vam pomoći da objedinite sve što ste prikupili tokom terenskih poseta, intervjua i arhivskih istraživanja na jednom mestu. Koristite ovu tabelu da sažeto predstavite ključne nalaze, identifikujete glavne teme i odaberete citate ili slike koje podržavaju vaše istraživačko pitanje pre nego što napišete završni izveštaj. Nemojte ulaziti u previše detalja u ovom dokumentu.

ALAT 15: ŠABLON ZAVRŠNOG IZVEŠTAJA

Ovaj šablon izveštaja pomoći će vam da organizujete i predstavite rezultate vašeg istraživanja kulturnog nasleđa. Vodiće vas korak po korak kako da objasnite zašto ste izabrali temu, kako ste sproveli istraživanje, šta ste otkrili i šta ste naučili. Takođe će vam pomoći da pripremite vašu turu nakon toga

4.2. ŠABLONI

Lista šablona

ALAT 1: Identifikacija teme – Šablon (Alatnik 1)	DODATAK 1
ALAT 2: Tabela za planiranje projekta (Alatnik 1)	DODATAK 2
ALAT 3: Kontrolna lista za intervju (Alatnik 2)	DODATAK 3
ALAT 4: Izveštaj o intervjuu (od pripreme do analize) (Alatnik 2)	DODATAK 4
ALAT 5: Vodič za pitanja za intervju (Alatnik 2)	DODATAK 5
ALAT 6: Obrazac za saglasnost za intervju (Alatnik 2)	DODATAK 6
ALAT 7: Dnevnik posete arhivu (Alatnik 3)	DODATAK 7
ALAT 8: Kontrolna lista za arhivska istraživanja (Alatnik 3)	DODATAK 8
ALAT 9: Analiza arhivskih dokumenata (Alatnik 3)	DODATAK 9
ALAT 10: Šablon za planiranje terenske posete (Alatnik 4)	DODATAK 10
ALAT 11: Kontrolna lista za terensku posetu (Alatnik 4)	DODATAK 11
ALAT 12: Tabela za terensko posmatranje (Alatnik 4)	DODATAK 12
ALAT 13: Šablon za refleksiju terenske posete (Alatnik 4)	DODATAK 13
ALAT 14: Tabela za pregled podataka (Alatnik 5)	DODATAK 14
ALAT 15: Šablon završnog izveštaja (Alatnik 5)	DODATAK 15

5. Nacionalna omladinska istraživanja kulturnog nasleđa

Pregled

Istraživanja kulturnog nasleđa mladih u partnerskim zemljama ukazuju na zajedničke obrasce u načinu na koji se mladi uključuju u kulturno nasleđe. Uprkos različitim kontekstima i temama, nasleđe je dosledno shvaćeno kao živ i dinamičan proces povezan sa svakodnevnim životom i iskustvima zajednice.

Broj mladih istraživača uključenih u proces varirao je među partnerskim zemljama, odražavajući različite nacionalne pristupe i kapacitete. Ukupno je najmanje 50 mladih istraživača iz pet evropskih zemalja aktivno učestvovalo u procesu istraživanja, doprinoseći raznovrsnim perspektivama i bogatijem razumevanju kulturnog nasleđa u različitim kontekstima.

Rezultati pokazuju da participativne i iskustvene metode, kao što su terenski rad, intervjui i pripovedanje (storytelling), imaju visok efekat u približavanju nasleđa mladima, istovremeno jačajući njihovo kritičko razmišljanje, angažovanost i osećaj pripadnosti i odgovornosti.

Belgija

U Belgiji, istraživanje je pokazalo da se kulturno nasleđe može sagledavati iz različitih perspektiva, naročito kada učesnici dolaze iz različitih sredina i imaju različit nivo prethodnog znanja. Fokusiranjem na sela i manje vidljive aspekte nasleđa, mladi su otkrili vrednost lokalnih tradicija, svakodnevnih predmeta i identiteta zajednice.

Proces je naglasio značaj postepenog vođenja, interaktivnih metoda i timskog rada u izgradnji samopouzdanja i angažovanosti. Sveukupno, istraživanje je potvrdilo da kulturno nasleđe postaje značajno mladima kada je dostupno, njima blisko i povezano sa njihovim непосредним okruženjem.

Poljska

U Poljskoj, istraživanje je pokazalo da kulturno nasleđe postaje najznačajnije kada je ukorenjeno u lokalnom kontekstu, usklađeno sa ličnim interesovanjima mladih i podržano strukturiranim istraživačkim procesom. Raznovrsne studije slučaja potvrdile su da se kulturno nasleđe može razumeti kao društveni resurs koji obuhvata arhitekturu, svakodnevni život, umetnost i kolektivno pamćenje.

Kombinacija autonomije mladih i mentorska podrška pokazale su se kao ključne za postizanje kvalitetnih rezultata i predstavljaju snažan model za naredne faze projekta.

Mađarska

U Mađarskoj, istraživanje je istaklo značaj svakodnevnih kulturnih praksi, poput muzike i plesa, kao ključnih elemenata nasleđa koji oblikuju život zajednice i javne prostore. Proces je omogućio mladima da ponovo otkriju poznata mesta i razviju snažniju povezanost sa svojim lokalnim okruženjem.

Iako je potrebna dodatna podrška u analitičkoj fazi, fleksibilan i iskustveni pristup pokazao se kao efikasan u uključivanju učesnika i produbljivanju njihovog razumevanja kulturnog nasleđa.

Srbija

U Srbiji, istraživanje je pokazalo da se kulturno nasleđe najbolje razume kao živ i participativan proces, tečno povezan sa svakodnevnim životom, urbanim prostorom i građanskim angažmanom. Kroz metode poput tematskih tura, intervjuja i pripovedanja (storytelling), mladi su preuzeli aktivnu ulogu u interpretaciji nasleđa, razvijajući kritičko razumevanje svog grada i identiteta.

Ovakav pristup potvrđuje da vrednost kulturnog nasleđa leži u njegovoj sposobnosti da povezuje ljude, iskustva i savremena društvena pitanja.

Germany

U Nemačkoj, istraživanje je potvrdilo da se mladi mogu uspešno uključiti u istraživanje kulturnog nasleđa kada im se obezbede jasna struktura, vođenje i odgovarajući alati. Raznolikost tema omogućila je učesnicima da istraže nasleđe iz više perspektiva, uključujući istorijske, ekološke i društvene dimenzije.

Rezultati naglašavaju značaj snažnije podrške u izboru tema i istraživačkoj metodologiji, uz očuvanje ravnoteže između vođenja i samostalnosti kako bi se obezbedili smisleni ishodi učenja.

Ova istraživanja te pozivaju da kulturno nasleđe ne posmatraš kao nešto zarobljeno u prošlosti, već kao živu priču – onu koja diše kroz tvoja pitanja, raste sa tvojom radoznalošću i dobija nove oblike kroz način na koji odlučiš da je istražiš i поделиš.

6. Zaključak

Ovaj vodič je poziv da svoj svet posmatraš na drugačiji način. Kulturno nasleđe nije samo nešto iz prošlosti – to je nešto što živiš svakog dana, u svom okruženju, svojim sećanjima i ljudima oko sebe. Istražujući ga, ne učiš samo, već otkrivaš sopstvenu priču i svoje mesto u zajednici.

Razgovarajući sa ljudima, istražujući arhive i posećujući značajna mesta, počinješ da uviđaš kako se različiti delovi povezuju u širu sliku. Zapamti – ne postoji jedna istina. Postoje samo perspektive, iskustva i priče koje možeš oživeti kroz svoj rad.

Počni od onoga što te inspiriše. Prati svoju radoznalost. Postavljaj pitanja, čak i ona teška. Što je tvoje putovanje ličnije, to će i tvoji rezultati biti značajniji.

Na kraju, ovo nije samo o razumevanju nasleđa – već o tome da mu daš glas. Svoj glas. I kroz njega imaš moć da deliš priče, povezuješ ljude i oblikuješ način na koji će tvoja zajednica biti viđena i zapamćena u budućnosti.

„Mladi nisu samo budućnost, već pokretačka snaga promena danas.” — Kofi Annan